

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

Görüőülen Kiő : Mustafa Demir

Cinsiyeti : Erkek

Doğum Yeri, Yılı : 10 Mart 1954

Mesleği : Sosyal Danıőman

G r őően Kiő : İlyas Yer, Kayıt: Kemal Fırat

Deşİfre Eden Kiő : İlyas Yer

S re :

G r őőme Yeri : Zoom üzerinden g r őőme

Tarih : 13 Şubat 2024, 10:41

Kısaltmalar : İ.Y : İlyas Yer, K.F: Kemal Fırat, M.D: Mustafa Demir

İ. Y: Mustafa Bey, hoőgeldiniz. Bu kaydı Onur Vakfı Sözlü Tarih  alıőması kapsamında yapıyoruz.

M.D: Merhaba hoş bulduk.

İ.Y:  nce Şunu söyleyeyim, g r őőmeyi kayıt altına alacağız, buna izin veriyor musunuz?

M.D: Seve seve.

ilyas yer: Teşekkür ederim. O zaman Şöyle baőlayalım: Mustafa Demir kimdir? Türkiye'nin hangi ilinde dünyaya geldi? Nasıl bir ortamda? Öğrencilik yılları, yurt dışı ve sonra da politikleőme süreci, yani politik mücadeleye nasıl atıldı? Bize  zl  bir Şekilde anlatabilir misiniz?

M.D: Ben kayıtlara göre 10 Mart 1954 te doęmuőum. Çok yoksul bir köylü çocuğuyum. Benim    kardeőimin kayıtları mart ayındadır. Çünkü o zaman babam ancak Cuma günleri kasabaya gidebiliyordu ve kar yağmadığı zaman köyden traktör gidiyordu nüfusa kaydettirmeye.

İlkokulu k y mde bitirdim. 5 yıl. İlkokulu bitirinceye kadar kasabaya gitmedim. Şehir görmedim. Sadece  evre 2 köye gidebildim. Okul  ğretmenimiz, çok iyi okul öğretmenlerimiz vardı. Onlar bizi  evre köylere geziye g t r rlendi. 12 yaşında Ankara'ya geldim, ortaokul okumak için. Abim o sene liseyi bitirmiőti. Köyümüzde çok az lise okumuş,  niversite bitirmiő insandan biriydi abim. Ve bütün kardeőlerimizin okumasını istiyordu. Tabi abimin sadece istemesi yetmiyor, babam omuz emeğiyle, gerçekten sadece çalıőarak, dışarıda  ocuk okutmak durumundaydı ve annem. Annem de babam da okuma yazmaları yoktu ikisinin de. Okuma yazması olmamasına rağmen annem hepimizin ilkokuldaki ilk öğretmenidir. Matematiği falan hep ondan  ğrendik. Bizim yüksek okullara gitmemize en büyük desteği olmuştur.

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

Neyse, Ankara'ya geldim. On iki yaşında. Abim aynı köylü başka bir arkadaşıyla bir oda kiralamış Ankara'da, Altındağ'da gecekonduda. Yeri toprak olan, toprağın üzerine bir çul, bilir misin bilmiyorum. Çul. Ön tarafını mutfak yaptık, tuvalet zaten dışarıda bir yerdeydi, ev sahibiyle beraber kullandığımız. İki kardeş, onlarda iki kardeş, bizde, 4 kişi o odada hayatım, ortaokul süreci başladı.

Abim bir gün eve gelmedi. Çünkü Ziraat Fakültesinin önünde bir subay kendisine diyor ki, sen askeri okulda oku. Yoksa nasıl okuyacaksın diyor. Abim o zaman Ortadoğu'da hazırlık sınıfında okuyordu.

Tabii durumunu anlatmış. İşte biz yoksul bir aileyiz. Babam fazla para gönderemez! Ne yapacağımı da bilmiyorum falan deyince, adam gel demiş, gel askeri okulda oku!.. Askeri okullarda şöyle bir şart var. Girdiğin zaman, bir ay kimseyle görüşmeyeceksin. Şimdiki insanlarımızın, bizlerin çok büyük olanakları var. Cep telefonundan demin sen benim ekranı bile gördün. Yani o zaman mektup bile yazamıyor. Ben bir ay abimi bekledim, abim askeri elbiselerle, süslü elbiselerle gelince de çok mutlu olmuşum. Abimi sanki subay oldu sanmışım.

Ortaokul son sınıfa doğru abim ilerici idi Dev-Genç üyesiydi, askeri okulda okumasına rağmen! Eczacılık Fakültesi Fikir Kulüpleri Federasyonu'nda örgütlüydü.

Ve beni yavaş yavaş işte dergi okumaya, gazete okumaya teşvik etti. Onun ön ayak olması ile okumaya başladım. Benim ilk okuduğum dergi Ant dergisidir. Anti-emperyalist bir dergiydi, demokrat bir dergiydi. Ant dergisinde 68 Subay Bildirisi çıkmıştı. O zaman ordu içinde devrimci subaylar vardı, şimdi düşünmesi bile zor, ordu içindeki subaylar emperyalizme karşı bildiri yayınlamışlar ve ordudan atılmışlardı. Ki sonradan o bildirinin önderleri ile tanışma fırsatım da oldu.

Abim Aydınlik Dergisi'nin abonesiydi. Fakat askeri öğrenci olduğu için gidip kendisi alıyordu. Bir gün bana dedi ki, git, dergiyi sen al getir. Ben de okuyorum o da okuyor. Fakat ben Aydınlik'ları pek anlamıyorum. Bu arada yeni çıkmaya başlamış olan İşçi- Köylü Gazetesi vardı. İşçi- Köylü Gazetesi'ni anlıyordum, yani anlatımı kolaydı. Aydınlik'ı almaya gittim, Ankara'da Süleyman Sırrı Sokakta. İlginç olduğu için anlatayım. Sol tarafta köşede yaşlıca bir adam oturuyor. Sağ tarafta da devrimci bir genç oturuyor. İkisinin masası ayrı. Aydınlik Sosyalist Dergi'den bahsediyorum, yeni ayrılık olmuş. Aydınlik Sosyalist Dergi'de. Doğu Perinçek ve arkadaşları Proleter Devrimci Aydınlik'ı çıkartmaya başlamışlar. Bunlar Mihri Belli ve Mahir Çayan da Aydınlik Sosyalist Dergi'yi çıkartıyorlar. Masadaki kelli felli yaşlıca arkadaşla gittim. Böyle böyle dedim, Abim abone, dergi istiyorum. Verdi. Verirken dedi ki, dur kendi yazımda yanlışlar çok, düzeltme yapayım, dedi. Yaptı düzeltmeyi, ben dergiyi aldım çıkacağım. Öbür arkadaş dedi ki, ben de düzelteyim, dedi. Düşün yani bir köylü çocuğusun, daha ortaokulun son sınıfındaydım galiba o sene. Ondan sonra yazarın elinden, yazarının elinden sosyalist dergi alıyorsun!.. Kapıyı açıp çıkar çıkmaz ilk isim kimdi bu imzalar: biri Mihri Belli'ydi diğeri Mahir Çayan!.. O dergiler 12 Mart'ta bir köylümüzün bahçesinde çürüdüler. Abim çünkü saklayamadı. Hiç beklemediği bir köylümüz, bizim bahçeye göm demişti. Fakat su sızmış, maalesef kitaplarımız, kitaplarımız diyorum da, Yaşar Kemal'in, Orhan Kemal'in romanları bile yasaktı yani. Saklanamıyordu, bulunursa, yasaklanmamış olsa bile, bulunursa seni sorguya çekiyorlardı. Abim o konularda çok dikkatli idi. Neyse dergilerimiz orada gitti. Ben sonra o dergileri yeniden edindim. Aydınlik'ta ben Mihri Belli ve Mahir'i gördükten sonra onların tarifi ile, dediler ki, Adakale Sokak'ta da öbür dergi çıkıyor dediler. Oraya gittim. Orada beni kapıda Ömer Özer Turgut karşıladı. Anlattım, dergiyi aldım. Ömer çok candan bir devrimci idi. Bana, ya gel dedi sen. İşte lise 1 deyim herhalde o zaman. Sen gel buraya dedi. Biz iyi

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

şeyler yapıyoruz, gazete satışlarına falan. Ben de gittim, ben o zaman Mamak Lisesi'nde okuyordum. Mamak Lisesi'nden kırk kadar devrimci arkadaş oluşmuştu. Liselerde artık Dev- Lis kurulmuştu. Biz kendimize Proleter Devrimci Liseliler demeye başlamıştık. Bir şeyi çok iyi anlayamıyordum. Yani Dev-Genç'in çizgisiyle Aydınlık çizgisi arasında ne fark var, o kadar iyi anlayamıyordum ama Ömer benimle eğitim çalışması yapmaya başladı. Bana kitap veriyordu, bunu oku diyordu ve özetini çıkartıyordu.

Şimdi herhangi bir devrimci arkadaş, genç devrimci arkadaş, şu kitabı oku da özet çıkart desek bize güler yani. Ben de oturdum deftere özetini çıkartıyordum. Adam ki, İşçi-Köylü'nün sorumlusu idi o zaman. Sonra Proleter Devrimci Aydınlık'ın da sorumlusu oldu. Ama ben gittim miydi oturuyordu benimle, o defterde yazdıklarına bakıyor, bu politikadır diyordu. Mao'nun Teori Pratik'ini onunla işledim. Emperyalizm ile mücadeleyi onunla öğrendim. Birçok şeyi o zaman, sosyalizme dair kelimeyi orada öğrendim. Liseyi 73 yılında bitirdim. Abim diyordu ki; mühendis ol, yani düzenin içinde işte bir yerin olursa değişiklik yapabilirsin. Biz yoksul çocukları düzenin içinde kalmalıyız ve yükselmeliyiz diyordu. Kendisi başardı onu. Fakat benim kafada da mühendislikten çok nasıl profesyonel devrimci olurum, nasıl sokaklarda daha çok eylem yaparım, fikri vardı. İki birarada birleşerek, 12 Marttan sonra, abimin arayışı beni Amerika'ya göndermekti, olmadı.

74 te yani 4 Şubat, bu sene 50 sene önce, beni Almanya'ya gönderdi. Abim gönderdi. Bütün maddi şartları ayarladı. Daha doğrusu ben Türkiye'de işte İşçi-Köylü satışlarında falan tanınmış olduğum için artık MİT dosya açmıştı. 12 Mart'ta bana öğrenci olarak pasaport vermediler, askere gitmem gerekiyordu. Abim de üç aylık turist vizesi alarak beni yurt dışına çıkarttı. 50 yıl önce. Yurt dışına çıktım, işte 2 aylık Goethe Enstitüsü'ne para vermişti. O iki ay çabuk bitti.

İserlohn'da Goethe Enstitüsü'nde Almanca öğrendim iki ay. Ondan sonra da 2 ay Berlin'de kursa gittim, onun dışında bütün Almancayı kendim öğrendim yani, daha doğrusu kurs parası olmadığı için kendimiz öğrenmek zorunda kaldık.

Neyse, 74'te ben Türkiye'den gelirken birisi ATÖF'ün Stuttgart'ta ki adresi, Kepler sırası 17 Stuttgart adresi. Sonradan ben Stuttgart'ta yaşadığım için biliyorum. Gittim gördüm ki, o adres sadece bir posta kutusuymuş. Asta'nın yanında bir posta kutusu. Elinde bir anahtar var, gidiyor ATÖF'ün mektuplarını alıyor. Ben oraya bir mektup yazdım, İserlohn'da Goethe Enstitüsü'nde iken. İşte Türkiye'den geldim arkadaşlarla bağlantı kurmak istiyorum falan diye. 2 ay falan cevap gelmedi. Tam Goethe'nin son günleriydi bir cevap geldi. Biz Nisan ayında Frankfurt'ta açlık grevi yapacağız, seni oraya bekliyoruz. ATÖF başkanı. İ. arkadaştan geldi mektup. Ben mektubu aldım, gitmeyi de düşünüyorum. Çünkü başka türlü ilişki kuramam.

Benimle o zaman İşçi Dernekleri Federasyonu, sonradan TDF olarak örgütlenen arkadaşlar ilişki kurdular. Çünkü benim garantörüm onlardan birisiydi. Fakat onlar bana gazete gönderiyorlar, İşçi Gazetesi'ni ama ben onların tutmuyorum. Yani onların Doktorcu olduğunu biliyorum. Siyasi çizgilerini biliyorum. Ben kendi arkadaşlarımla ilişki kurmak istiyorum. İki adrese de mektup yazdım. ATÖF'ten cevap geldi. Sonra Mönchengladbach'a gittim. Çünkü abim benim Tekstil Teknik okumamı istiyordu. Krefeld'de. Oradaki bir tanıdık üzerinden bir ev tuttum, orada yaşamaya başladım. Bir gün orada öğrenci derneği vardı. Mönchengladbach Öğrenci Derneği, öğrencilerin yoğun yaşadığı bir şehirdi, 120 üyesi olan bir dernekti. THKO önderliğinde bir dernekti. Arkadaşlarla tanıştım ve çok iyi ilişkiler gelişti. Çok çalışkan, devrimci propaganda yapan arkadaşlardı. Ben de onlarla beraber, işte folklor, tiyatro

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

faaliyetinin içine girdim. Fakat benim anlattıklarım onların anlattıklarından biraz farklı oluyor. ATÖF adına bir bayan arkadaş geldi, kız arkadaş geldi ve Nisan ayında yapılacak açlık grevine çağrı için gelmişti. O dernek ATÖF'ün üyesiydi. Yani ATÖF esas olarak Aydınlıkçıların elindeydi, fakat içinde THKO'nun 4 tane derneği vardı. İşçi Öğrenci Derneği olarak, dernekleri vardı. Şimdi bu arkadaş dedi ki, gelecek misiniz açlık grevine? Açlık grevinin neden olduğunu da söyleyeceğim, açlık grevine gelecek misiniz dedi? Onlarda geleceğiz dediler. Ben ilk başta geleceğim dedim. O arkadaş bana dedi ki, gelen kız arkadaş, ben gelip sizi alacağım dedi. Yani arabamla gelip alacağım dedi. Çünkü ya gelmezlerse düşüncesi de var!..

Açlık grevi neden yapılıyor 74 de? Yıldırım Dağyeli hala yaşıyor bildiğim kadarıyla, Nürnberg'de ve Himmet Subaşı adında iki arkadaş Kara Eylül'ün silahlarıyla yakalanmışlar. Ben mesela Ömer'le çok yakın arkadaşımdı. Biraz daha açacağım anlatacağım. Yani Ömer benim önderimdi işin doğrusu. Ömer'le çok konuşmuş olmamıza rağmen bizimle Filistin Kurtuluş Cephesi ile ilişkilerimiz var, Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi ile de ilişkilerimiz var diyordu ama Kara Eylül ile de ilişkilerimiz var demiyordu. Ben çok sonraları yani bundan 5-6 sene önce, 10 sene önce öğrendim Kara Eylül'le de bizim ilişkilerimizin olduğunu, Melek Ulagay'ın kitabından öğrendim. Melek Ulagay tercüman olarak götürülmüş fakat yapmamış falan diye yazdı kendisi.

Neyse, Yıldırım Dağyeli ve Himmet Subaşı'nın serbest bırakılması için. Ki o zaman mesela açlık grevine katılan biri olarak, onların neden yattıklarını bilmiyordum. Ben politik olarak yattıklarını düşünüyordum, ki politiktir de, işin içindeki Kara Eylül bölümünü bilmiyordum.

Derken bu arkadaş geldi, bir iki araba olarak ben açlık grevini desteklemeye gittik. Ben açlık grevine yatanlardandım. Diğer arkadaşlar, dernekten gelen, Mönchengladbach Öğrenci Derneği'nden gelen öğrenci arkadaşlar destekçi olarak geldiler ve geri döndüler. Biz orada 5 gün, 6 gün açlık grevi yaptık ve çok etkili bir açlık grevi oldu. Eğer fırsatınız olursa YouTube'da bir basın toplantısının videosu vardır, bulunabilir. Gazeteciler geldiler gittiler, yani harıl harıl çalışıldı. Aç kalan arkadaşlar bildirileri yazıyorlardı, götürüp istasyonda, orada burada dağıtıyorlardı. Açlık grevi bizim her zaman toplantı, ATİF genel kurullarını falan yaptığımız Jugenterberge'de yapılmıştı. Nehre de yakındı falan. Yani çok iyi bir propaganda, ajitasyon yapıldı. Açlık grevi bittikten sonra Köln'e giden arkadaş, ATÖF Yönetim Kurulu 2 başkanı olan arkadaş beni de arabasına aldı.

İ.Y: İsmi söyleyebiliyor misin? Hatırlıyor musun?

Mustafa Demir: Hatırlıyorum ama söylemeyeyim, kendi istemediği için söylemiyorum. Bu arkadaş beni Köln'e götürdü. Fakat onun kendi dediği şu ki, benim konuşmalarımdan, türküler söylediğimizdeki tavrımdan, benim THKO cu olmadığımı çıkartıyor, yani Aydınlık'a yakın olduğumu da çıkartıyor. Fakat zorlamıyor, ben de söylemiyorum yani. Ben de arıyorum, bir ilişki arıyorum.

Ondan sonra, Köln'e geldik, bu arkadaş beni bir eve götürdü. İçeri girmedim, bir naylon torba broşür falan verdi. Bunları oku dedi, falan. İstasyona götürdü. Ben Köln'den Mönchengladbach'a gideceğim.

Şimdi çok merakla içindeki broşürleri merak ediyorum, koltuğa oturur oturmaz, aldım broşürleri, bir tanesinin üzerinde , o broşür bende var. İsterim ki o da dijital olsun ve Onur Vakfı'nın arşivine kayıt olsun. Efendim, Komm Wir Lernen Deutsch yazıyor. Komm Wir Lernen Deutsch. Gel Almanca Öğrenelim. Ya dedim, şu devrimciler ne kadar iyi arkadaşlar. Benim yeni geldiğimi düşünerek bana

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

Almanca öğrenme kitabı da vermişler, diğerlerinin yanı sıra. Fakat İlyas anlatamam; bir açtım Bora Gözen, Cafer Topçu, Kerim Öztürk, Gürol İlban üzerine yazılmış broşür. Bu şimdi bu arkadaşların 8'inin 4'ü benim yakından tanıdığım arkadaşlar. Cafer çok değer verdiğim, yani aşırı değer verdiğim Ankara'dan birlikte çok gazete sattığımız bir arkadaşım. Emekçi, hukuk fakültesi öğrencisi, duvarcı çok değerli bir devrimci.

Ondan sonra Kerim Öztürk bizzat sorumlum olmuş, illegal çalışma içinde İhtilalci Gençlik Birliği'nde sorumlum olmuş bir arkadaş. Yani beynimden vurulmuşa döndüm işin doğrusu. O tren nasıl gitti, nasıl başım döndü. Yani hatırladığım zaman hala etkisindeyim yani.

O broşürü okudum. Ondan sonra Öğrenci Birliği'nde, bir yandan Krefeld Üniversitesine kayıt olmaya çalışıyorum. Praktikum yeri arıyorum, Almanca öğrenmem lazım. Bir yandan ama bu gazete ve dergiler beni aldı götürdü yani.

Bu ortamda bir akşam saat 10-11 gibi, gece, zil çalındı. Bir baktım ATÖF ikinci başkanı olan arkadaş, yanında başka bir arkadaş var. İri yarı. Beni aşağıda beklediler. Yani ben erken uyuyanlardıyım. Uyuyacaktım. Dediler ki; seni bir arkadaş görmek istiyor, bizimle Köln'e gelir misin? Gelirim dedim. Bizim o zaman öyle evimiz, şuna sorayım, bununla danışayım düşüncemiz yok yani. Çıktık gece 11-12 de, Köln'e gittik. Kapı açılınca tam karşıda mutfakta biri, bir döndü Ömer Özer Turgut. Hemen kucaklaştık. Arkadaşa dedi ki, "işte benim dediğim bu". Aralarında konuşmuşlar, ya ufak tefek bir çocuğu falan demiş. O da, ATÖF'ten arkadaş demiş ki, ya çocuk değil yani ben yaşlarda falan demiş. Ömer'e göre ben işte Ortaokulu bitirdim lisenin birinde, İşçi-Köylü'ye giden gelen, özet çıkaran birisiyim, yani çocuk.

Neyse, Ömer'le orada bir araya geldik, ondan sonra benim hayatımın akışı yeniden değişti. Çünkü artık bağlantı kurulmuştu, sağlam bir bağlantı. Tekrar ben Mönchegladbach'a gittim. Bir Mayıs'ta Ömerler ile beraber yürüdük.

Şimdi ATİF ve ATÖF'e yada Kaypakkayacı harekete bağlanacağım. Ömer bana belgeler veriyordu. İlk verdiği belge özeleştirmedir. 7-8 sayfa mıydı, öyle kalmış aklımda. Bir TİİKP özeleştirisini verdi. TİİKP özeleştirisi özü şöyleydi: İbrahim Kaypakkaya ayrılmıştır, sol hatalarına rağmen esas doğru çizgi İbrahim Kaypakkaya'nın çizgisidir. Merkezin çizgisi sağ çizgidir. Silahlı mücadeleyi erteleyen çizgidir. Bugün yapılması gereken Kaypakkaya doğrultusunda, Kaypakkaya'nın TKP/ML nin koyduğu çizgide; THKO'dan ve THKP/C den, bu arada THKO ve THKP/C de Mao Zedung'u savunan, Sovyetler Birliği'ne Sosyal Emperyalist diyen akımlar da oluşmuştu. Onlarla birlikte yeni bir devrimci hareketi oluşturmalıyız. Özeleştirisinin özü, önerisi buydu. Okudum, hoş buldum.

Ben atlıya atlıya geldim. İbrahim'le Türkiye'de işte İşçi-Köylü'de tanışmıştım yani oradan İbrahim'e karşı da bir olumlu hem hemşirelikten kaynaklanan hem ama onun o konferansını, Türkiye'de İşçi Köylü Hareketleri ve Proleter Devrimci Politikamız Konferansı'nı dinlemiştim. Her geliş gidişinde sohbetlerimiz olmuştu.

İ.Y: O zaman şöyle sorabilir miyim, İbrahim'le ilk görüşmenizi, tanışma ortamını anlatabilir misin?

M.D: Anlatırım. Şimdi İşçi- Köylü ve Proleter Devrimci Aydınlik, yanlış aklımda kalmadıysa, biraz yanlışlar da olabiliyor. Haftalık toplantılar düzenlenlerdi. Bu toplantılara o zamanın Türkiye devrimci hareketinin önemli isimleri çağırılırdı. Onlarla esas olarak Doğu Perinçek'in tartıştığı toplantılar olurdu.

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

Bir gün İşçi-Köylü Gazetesi'ne gittim. İşçi-Köylü Gazetesi bürosunun olduğu daire, sağ tarafında kocaman bir oturma odası vardı. Ondan sonra odalar vardı. Odalarda daha çok yönetici arkadaşlar çalışırlardı. Biz giderdik sohbet ederdik oturma odasında. Doğu Perinçek odaya geldi dedi ki, Mustafa gel seni birisiyle tanıştıracam. Beni aldı, sendikacı arkadaşların odası vardı, oraya götürdü. Böyle odada büyükçe bir masa, masanın üstü kitaplarla dolu. Kitapların arkasında yani devrimci ama biraz ufak tefek yani.

Ona dedi ki İbrahim, bu arkadaş Mustafa. Senin hemşerin dedi. İbrahim kalktı yerinden hemen sıktı elimi. Hemen sormaya başladı: Alacalı olduğumu öğrenince, toprak ağaları var mı köyünüzde. Yok, köyünüzde şu var mı, meğerse o zaman Çorum İlinde Sınıfların Tahlili'ni yazıyormuş. Onları konuştuk. Ondan sonra, o konuşma uzun olmadı. Çünkü akşama konuşmacı oymuş. Ben bilmiyordum. Akşam Cuma toplantısı, akşam gittim toplantıya bir baktım kürsüde Doğu'nun yanında İbrahim oturuyor. Yani İbrahim Abi dediğim arkadaş meğerse çok büyük bir adammış. Yani gerçekten çok akıcı bir dille ve herkesin, her kesimden herkesin anlayabileceği bir şekilde Türkiye'de ve dünyada olan bütün işçi hareketlerini, devrimci politikayı bir saat, iki saat, aklımda kalmamış anlattı. Arkasından tartışmalar oldu. Bütün ağır toplar çıktı görüşlerini açıkladılar falan. Biz dinleyiciler de dinledik.

Sonra ertesi gün İbrahim'i yeniden İşçi-Köylü bürosunda gördüm ve o İstanbul'daydı esasında. Ve arada işte sanıyorum yazı kurulu toplantıları falan olduğu zaman gelirdi. Geldiği zaman da yine çeşitli konularda, o zamanın somut konularından konuşurduk.

Buradan tekrar Almanya'ya dönelim.

Özeleştir, Ömer, şöyle bir devrimci idi. Verir okutur ondan sonra tartışırdı seninle. Ve seni ikna edinceye kadar tartışırdı. Özeleştiriyi okudum, tartıştık. Ben ana hatlarını doğru bulduğumu söyledim kendisine. Elime başka bir teksir verdi, bu defa çok kalın bir teksirdi. Yani sanıyorum Nisan'ın sonları verdiğinde. Benim işim gücüm olmadığı için sabahtan akşama kadar okuyordum. 2 günde 3 günde okudum, bitirdim. Beynimden vurulmuşu döndüm. Çünkü bize göre o zaman Türkiye'de Sosyal Emperyalizme karşı çıkan, modern revizyonizme karşı çıkan tek hareket Şafak hareketiydi, Aydınlik hareketiydi. Genel Eleştiride; "Şafak revizyonist hainler sürüsü" diye bir cümle geçiyor, yani o şeyin içinde ben de oluyorum falan. Ama söylenen sözler, anlatımda yani haklı buluyorum. Yani o günkü bilincimle. İşte Kemalizm, milli mesele, Türkiye devriminin yolu, devlet devrim ilişkisi, faşizmin sürekli oluşu falan gibi konularda, yeni görüşler ve bana yakın olan görüşler. Daha doğrusu benim sempati ile baktığım görüşler.

Ömer, teksiri verirken bana dedi ki, bunu oku tartışacağız dedi. O tartışma görüşmesi olmadı İlyas. Olmadı, eğer olsaydı benim kaderim farklı olabilirdi. Çünkü o kadar bağliyım ki, farklı olabilirdi, o kadar bağliyımdım.

Neden olmadı onu da anlatayım:

Ben artık Ömer Özer Turgut'la aynı evde kalıyordum. Köln'de kalıyordum daha çok. Eğer Mönchengladbach'ta işim yoksa Köln'e gelirdim. Oradaki toplantılara katılıyordum işçi arkadaşlarla. Dernek kurmak için. Bugünkü kurulan Köln İşçi Derneği'nin temelleri o zaman, Mustafa Tutkun tarafından atılmıştı. Mustafa Tutkun hapse girince, ben yürüttüm çalışmayı orada. Ömer, bir çok konuyu konuşuyoruz, tartışıyoruz, bir yandan da genel eleştiriyi okuyorum. 3-4 Mayıs gecesi beni evin

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

yakınına bıraktılar. Eve gittim, zile bastım, akşam 10 -11 civarı. Kapı açılmadı. Ve ben sokakta kalmak üzere kendime bir park yeri arıyordum. O zaman param falan da yoktu. Yani işin doğrusu. Cebimde 10 Mark varsa çok para. Sigara içiyordum. Ondan sonra bir çocuk parkı buldum. Orada yatacağım, gözüme koydum. Mayıs ayı çok da soğuk değil. Bir tane vatandaş, Türkiyeli bir vatandaş gördüm. Adama durumumu anlatayım dedim, belki alır evine dedim. Adama Köln'e okumak için geldim falan fakat geldiğim arkadaş evde yok. Dışarıda kaldım dedim. Adam gel benimle dedi. Götürdü işçi yurduna. Eskiden yurtlarda gece vardiyası olanların yatakları boş kalırdı. Adam bana dedi ki şu boş yatakta yat. Sabah gidersen arkadaşını bulursun. Yattım ama elimde o gün bana Ömer Ömerturgut bir şeyler kopi yapmam için vermişti. Bunlardan biri Victor Sergen'in Militana Notlar kitabıydı. Kopi yapmıştım. Bir torba kopi ve etiketler var. Sağa sola yapıştırdığımız etiketler. Ben onları nasıl bu adamdan saklayacağım diye düşünürken dedim yastığın altına koyacaksın üstünde yatacaksın.

Adam çekse fark edersin. Sabah adam bana çay falan yaptı. Adam MHP'li çıktı. O zaman MHP'liler de açık propaganda yapıyorlardı, bana biraz propaganda yaptı. Ben hiç anlamıyormuş gibi davrandım ama torbaya bir baksa!..

Tekrar eve gittim, Ömer'in evine, zili çaldım. Kapı açıldı. Fakat yukarıya bakmıştım, 2. mi 3. kattayız galiba 3. katta, pencerede açık. Ömer normalde pencereyi açık bırakmazdı. Yukarıya çıktım merdivenlerden, kapı yarı açık. Hiç olmamış bir şey, yani Ömer delikten bakar öyle açardı. İçeri girdim, sol tarafta banyomuz vardı, küçük bir banyo tuvalet. Oradan bir tabanca dayandı kafama, bir de karşıdan, L salondur, karşıdan, tabancalı sivil, bunlar ikisi de. Şaşırdım. Şaşırmamla elimdeki torbayı bir kenara koymam bir oldu yani. Eller yukarı dediler, kaldırdım. Almancam yok, doğru düzgün. Kaldırdım, aradılar. Hiç bir şey yok yani. Aldılar götürdüler beni Appellhofplatz'ta Polis Merkezi vardı, oraya götürdüler. Onun üzerinde insan toplamışlar, o caddeden geçen Türkiyelileri. Dört arkadaş içerde kaldı. Evde Ömer'i yakalamışlar akşam, akşam götürmüşler. Sonra beni oraya götüren iki arkadaş ya buna ne oldu acaba? Eve girebildi mi, diye gelmişler bana bakmaya, onları da almışlar Hatice Yurttaş ve Mustafa Tutkun bu arkadaşların adları. Yok Yüksel Uğurlu. Mustafa Tutkun da ertesi gün eve bir bakayım diye geliyor, zaten Mustafa o evde kalıyordu da. Başka bir evde yatmış, o eve gelmiş, onu da sabah almışlar, benim gibi. Bu 10 kişiyle bizi çeşitli sebeplerle yüzleştirdiler. Ben onlardan bir tek Mustafa Tutkun'u tanıyordum. Ama tanımamazlıktan geldik iki tarafta. Dolayısıyla beni tutuklayacakları hiçbir şey yoktu yani. İfade verip vermeyeceğimi sordular, ifade vereceğimi söyledim. Bir tercüman getirdiler avukat, tercüman sanıyorum polise çalışan bir adamdı. Benim Almancam olmadığı için onu getirmişlerdi. Baktım Ecevit hükümetini falan öven laflar söylüyor, o zaman Ecevit hükümeti vardı 74'te, dedim ben kabul etmiyorum, tercümanı kabul etmiyorum. Komiser çok kızdı bana. Hani senin Almancan yoktu? Nerden bildin? Dedim o kadarını anlıyorum. Adam bana dedi ki, ya benim dediklerimi derssen seni bıraktıraacağım dedi. Dedim beni zaten bırakacaklar yani. Bırakmamaları için bir sebep yoktu. Üzerimde bir şey çıkmamış, bir eve gitmek suç değil. Zaten demiştim, okuyacağım, bana bu adresi verdiler, burada sana yardım ederler dediler diye gittim oraya yani.

Neyse, Ömerler tutuklandılar, bir hiç uğruna. Bizi uçak kaçırma suçuyla suçladılar. Uçak kaçıracaklar diye. Sebebi neydi? Bana onu sordular yani uçak kaçırarak mısınız? Niye kaçıracaksınız? Nereye kaçıracaksınız?

Dedim benim öyle bir şeyden haberim yok. Ben bilmiyorum.

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

Bunun sebebi şuydu: Biz akşam, masanın üstünde bir kitap vardı, İsviçre Ordusunun Kontr gerilla eğitimi. Uçak kaçırmalara karşı devletler ne yapar konusunu işleyen İsviçre ordusunun bir kitabı. O kitabı incelemiştik, yani belki lazım olur diye. Onu bulmuşlar masanın üstünde hazır olunca. Ömer'e de başka bir suçlama getiremediler, yani Ömer'i tutukladılar, 2 yıl yatırdılar, getirdikleri suçlama illegal faaliyet falan ama elle tutulur hiçbir şey gelmediği için Ömerler de 2 yıl sonra serbest bırakıldılar.

Şimdi buradan yavaş yavaş ATİF, ATÖF'e geliyorum.

İ.Y: Evet.

İki yıl sonra Saarbrücken'de ATÖF kongresi yapıldı. ATÖF kongresi yapıldığında, işte ATÖF'in 12-13 Derneği vardı sanıyorum, Öğrenci Derneği, bunlardan 4 tanesi THKO eğilimliydi onun dışındakilerin tamamı Kaypak kayacı. Yani Aydınlıkçı dernek kalmış mıydı? Kalmıştı. Mainz Derneği. İşte bu Necati Mert'in falan içinde olduğu Mainz Derneği galiba. Stuttgart Derneği adına Esat Hadımlı, son dönem ATÖF Başkanlığı yapmış bir arkadaş vardı, ama Stuttgart Derneği pratikte yoktu. Artık biz vardık, yani Stuttgart'ta artık İşçi Derneği'nde örgütlenmiş öğrenciler, tek tek öğrenci arkadaşlar vardı.

Kongre yapıldı, kongre başkanı adayı olarak biz Vahap Arslan'ı gösterdik. Darmstadt'tan. Çok demokrat bir arkadaştı, çok sakın bir arkadaştı. Aydınlıkçılar da THKO cularla beraber 4-5 Dernek Ömer Özerturgut'u gösterdiler, divan başkanı adayı gösterdiler. Divanı alan Kongreyi alır diye düşünüyordu. Fakat Ömer çok büyük bir hezimete uğradı ve kaldıramadı onu. Benim mesela ona, o kitlenin önünde oportünist kelimesini kullanmıştım, onu hiçbir zaman affetmedi de kaldıramadı da yani. Ya da diğer arkadaşların yani hepsini kendi örgütlemiş, hepsi karşısında saf tutmuş. ATÖF kongresinde ezici çoğunluğu Kaypak kayacı olan arkadaşlar tarafından alındı.

İ.Y: Hangi tarihteydi? ATÖF'ün kaçınıcı Kongresi idi?

M.D: Yok, ATÖF'ün epeyce kongresi vardır. ATÖF'ü de kısaca söylesem iyi olur. 75 de bu kongre olmuştur diye düşünüyorum.

ATÖF önce devletin, konsoloslukların kurduğu Almanya Türk Öğrenci Federasyonudur. Sonra Hakkı Keskin falan yönetimine geldiğinde Anti- Emperyalist tavırlar aldığı için Hakkı Keskin'i vatandaşlıktan atmışlardır. Bizim arkadaşların eline 72 de geçmiş ATÖF. 73 te seçimler olmuş. Demin bahsettiğim arkadaş ikinci başkan, birinci başkan H. diye bir arkadaş.

75 olabilir. Üniversite giriş sınavları yurt dışında da yapıldı, Köln'de. ATİF hayatının en büyük eylemini ATÖF orada koyuyor. 400 öğrenciyi yatma dahil, imtihanlara girme dahil, her şeyiyle örgütlediler ve imtihanın yönetimini ele geçirerek imtihanlar yapıldı. Yani her sınıfa, işte Almanca iyi bilen, kimyayı iyi bilen, matematiği iyi bilen bir arkadaş girdi, cevapları verdi. Ve o sene imtihana giren bütün arkadaşlar kazandılar. Fakat bu da ATÖF'ün hemen hemen sonu demek oldu. Çünkü bizim bütün üye arkadaşlarımız imtihanlara girmişlerdi. Hepsi Türkiye'de üniversiteyi kazanıp gittiler. Devlet ondan sonraki sene imtihanları bu sefer TKP liler el koymak istediler, fakat devlet o imtihanları iptal etti, sanıyorum 76 dır.

Böyle bir eylemle, sadece ama bununla değil, ATÖF'in sönmümlenmesi, bizim de siyasi olarak artık işçiler arasında, işçiler ve işçi gençlik arasında faaliyeti yoğunlaştırmamıza da bağlıdır.

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

Yani buradan ATİF'in kuruluşuna da geçebiliriz. Ama ATİF'in kuruluşuna geçmeden önce İbrahim Kaypakkaya çizgisinin örgütlenme bölümüne de değinmek isterim.

Şimdi Ömer Özer Turgut, Mustafa Tutkun, Yüksel Uğurlu ve Hatice Yurttaş Köln'de tutuklanınca geri kalan arkadaşlar yeniden bir Yurtdışı Bürosu oluşturarak faaliyete devam ettiler. İ.G.'in yazısını yeniden okudum. Şimdi ben benim harekete katılımı anlattığım zaman bazı arkadaşlar hemen diyorlar ki ya bu İ.'nin anlatımıyla çelişiyor. Ömer sana Genel Eleştiri'yi vermiş, bir başka arkadaşla da konuştum, ona da vermiş. Aynı dönem birlikte olduğumuz başka bir arkadaş. Ömer'in böyle bir huyu vardı, belgeleri okutur, seninle tartışır ve emin olurdu, sen onunla berabersin diye. Yani bize çok güvendiği için, biz de ona çok güvendiğimiz için, bu şey doğrudur. Ama İ.G.'in yazısında yazılan şekli de doğrudur. Yani bunlar birbiriyle çelişen şeyler değil. Ben İ.G.'in yazısının esas alınması gerektiği, o gelişmeleri çok iyi özetlediği görüşündeyim.

Bize Belgeler dağıtıldı, önce Kemalizm, Milli Mesele gibi broşürleri yayınlandı. Onlar arkadaşlar tarafından, taraftar olan her arkadaş tarafından okunup tartışarak karar verildi.

Biz önce TİKKO sempatizan grubu ya da TKP/ML sempatizanları olarak faaliyete başladık. Faaliyet dediğim gelen yazıların dağıtılması, işte işçi derneklerinin örgütlenmesi, öğrenci birliklerinin örgütlenmesi falan şeklindeydi. Bu esnada Türkiye'den bir haber geldi. TKP/ML adına hareket edemezsiniz.

Şimdi Ömer Türkiye'ye birçok kadro arkadaş göndermişti. Bu kadro arkadaşlar Türkiye'de Ali Mercan ile buluştular, Ali Mercan dışarıda kalmış iki merkez koordinasyon komitesi üyesinden biriydi. İkincisi Almanyalı Kadir. Almanyalı Kadir artık devam etmediğini, örgütlü mücadeleye devam etmediğini beyan etmişti. Dolayısıyla tek dışarıda kalan ve o da tecrit olmuş bir şekilde siyasi faaliyeti yürütmeyen bir konumdaydı, Pazarcık tarafında.

Arkadaşlar gitmişler ona Ömer'in özeleştirisini götürmüşler. Önce okumamış. Daha sonra verildiğinde, ya ben içeriğini bilmiyordum, kaldırdım attım, okumadım. Ama yeni bir Merkez oluşturalım. Çünkü Türkiye'de de işte af yaklaşıyor, Kıbrıs çıkartması var, siyasi hareketler canlanıyor, THKO cular Halkın Kurtuluşu falan çıkartmaya başladılar. O ortamda Ali Mercan bir yeni TKP/ML Merkez Komitesi oluşturarak yeniden mücadeleye başladı. Fakat içerideki arkadaşlar, bizim Aslan öyle her merkeze olur demez, olmaz böyle şey dediler. Aslan'la Muzaffer, Süleyman Yeşil içeridekiler olmaz deyince Ali de geri çekilip o kısa ömürlü Merkez Komitesi sönümlendi. Sonradan Koordinasyon Komitesi öncülüğünde yurtdışına bir haber geldi. "Yurtdışı olarak toplu geçiş olmaz, herkes tek tek iltihak edecek".

Biz bu konuyu uzun uzun hemen her arkadaşla tartıştık. Yani o gelen yazı temelinde ve burada hazırlanan yazılar temelinde. Her arkadaş.

İ.Y: Yazı Koordinasyon Komitesi tarafından mı size gönderiliyor?

M.D: Türkiye'den gelen haber. Haber, mektup, yazı tam bilmiyorum. Ama bildiğim şey vardı arkadaş metni getirmişti yani. Büyük bir ihtimal Koordinasyon Komitesi'nin gönderdiği metindi o metin.

Ve yurtdışının bakışı, görüşü olarak diyelim, biz tek tek elimizdeki yazıları inceleyerek, zaten bu arada programatik yazılar incelendi. Milli Mesele, Kemalizm, Genel Eleştiri. Bunlar elden ele dolaşarak

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

okundu, tartışıldı ve biz kararımızı vererek TKP/ML'e iltihak etmeye karar verdik. Ondan sonra arkadaşlar şunu yaptılar. Şimdi arkadaşın adı geçmiyor, zaten kendi adını vermeyen hiçbir arkadaşın adını verme doğru değil. Bir arkadaştan bahsedeceğim. Ben Haziran ayında Türkiye gönderildim. İşte gittim geldim. Geldiğimde bir mektup getirdim. Getirdiğimde o arkadaşta biz D. diyorduk, D. arkadaşta verdim mektubu. D. arkadaş mektubu okuduktan sonra çok hüznüldü. Çünkü mektubu bana okudu da yani mektubun içinde Türkiye'ye gelen arkadaşların bir kısmı asker olarak geliyorlar, bize asker lazım değil kumandan lazım, bilinçli, örgütü çekip çevirecek arkadaşlar istiyoruz, seni istiyoruz diyorlardı. O arkadaş yurt dışında Özeleştirî 'ye katılan fakat henüz Kaypakkayacı çizgiye geçilmemiş dönemin en önemli arkadaşıdır yani, hakkı teslim edilmelidir. Kitle derneklerinde çalışma üzerine yazısının da sanıyorum ilk mimarıdır. Kendisi de mimardır ayrıca yani. Ondan kısa bir süre sonra Türkiye'ye temelli döndü. Döndü bizim arkadaşlarla, oradaki bizim arkadaşlarla ilişkiye geçti. Babası demiş, "Eğer devrimciler ile ilişkin olursa, onlara git. Eğer benimle ilişkin olursa sana mimar bürosu açacağım ve çalışacaksın, büyük mimar olacaksın" O devrimcileri tercih etti, o arkadaş. Böyle grand tuvalet bir arkadaştı, Antep'e görevlendirmişlerdi. Antep'te o dönem ben de Antep'te gittim çalışmaların içinde olduğunu bilmiyordum. Antep'te senin yüzüne bakıp hangi memleketten olduğunu bilirlerdi. Bu arkadaş kitle çalışması yapamıyor, bir şey yapamıyor. Orada birkaç ay uğraştıktan sonra kolundaki hareketten kendisine alınmış, randevulara geç kalmasın diye, bir saatin dışında bir şey yoktu, o saati teslim etti ve gidip Ankara'da büyük bir mimar bürosunun başına. Bu arkadaşların hakları çoktur, biz de çoktur yani. O zamanki Pekin Rundschau'nun, Radyo Tirana'nın çıkarttığı bütün dergilerin içerik olarak tercümesini yapan arkadaştı yani. Sonra zaten devrimciler ile ilişkilerini kesti, yani hiç bir yerde rastlamadım, aradım yani. İnternette falan bir yerlerde yazısı şu bu çıkmış mı diye, yok bulamadım. Neyse bunlar çok özel şeyler ama hakkını teslim açısından bahsetmek istedim.

Onun dışında yurt dışında İsa Güzel'in çabaları ve çalışmaları hiçbir zaman göz ardı edilmemeli. Ali Yavuz Çengeloğlu. Mücadeledeki katkısı hiçbir zaman unutulmamalıdır. Adını vermeyeceğim üçüncü bir arkadaş var. İ. arkadaşta yazısında vermemiş. İ. arkadaş bıraktı falan diyor. Ben askerden izine gitmiştim, o arkadaşla Ankara'da buluştum. Dedi ki, arkadaş benim başım ağrıyor dedi. Dedim başın ağrıyorsa şu yapılır bu yapılır. Ben gerçekten başı ağrıyor zannettim. İlaçlar öneriyorum. Meğer adam hareketten kopmuş, onu söylemeye çalışıyor. Yüreği hiçbir zaman hareketten kopmamıştır o arkadaşın. Yani hiçbir zaman. Ama koşullar, o günkü koşullar. Onun bana söylediği şey şuydu. Ya beni bir ara sorumluluğa getiriyorlar, ben onu yapamıyorum, yapamayacak durumdayım. İkna da olmuyorlar, o zaman ben kendim uzak durdum diye söyledi. O arkadaşın da emeği çoktur. Özellikle ATİF kuruluşunda. Kendisi öğrenci hareketinden gelen bir arkadaştı.

Evet gelelim böylece biz Kaypakkayacı çizgiye: Çok kısa sürede, tabi temeli vardı, yani Aydınlık'tan gelen bir temel vardı. Bütün arkadaş kadrolar Aydınlık'ta kadro düzeyinde olan arkadaşlardı ve bunların işçilerle, öğrencilerle çok ilişkileri vardı. Çok hızlı bir gelişme, birde koşullar çok müsaitti. Yurt dışında, Türkiye'de devrimci hareket mısır patlağı gibi her tarafta yükseliyordu, yani şimdikininki tersi bir durum vardı. Şimdi herkes, nasıl merkezden kaçarsın düşüncesinde. O zaman arayış içindeydi insanlar ve biz o arayışa örgütlü cevaplar vermeye çalışıyorduk. Şimdi araya bazı görüşlerimi de sıkıştırmak istiyorum. Birçok arkadaş anı yazıyorlar. Ve yazdıkları anılarda keseri hep kendilerine göre yontuyorlar. Yurt dışındaki bu gelişmede tek tek bireylerin önemi çok büyüktür, yani isimlerini de vermeye çalıştım. Bu arkadaşların emeği çoktur fazladır ama biz o zaman beni biz yapmaya çalışan bir mantıkla yaklaşıyorduk. Şimdi anı yazan arkadaşlar bizden ben çıkartmaya çalışıyorlar. Oysa eğer o

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

zamanki Kaypakkaya'nın düşünceleri olmasaydı, Kaypakkaya'nın düşünceleri Türkiye devrimci hareketi içinde özgün düşünceler. O düşünceleri biz kavramasaydık ve o düşüncelerle kitlelere gitmeseydik, başka sonuçlar çıkardı. Yani çok kötü mü olurdu, çok iyi mi olurdu bilmiyorum. Bilmiyorum ama, yani ben mesela Stuttgart derneğine gittiğimde, silahlı mücadelenin propagandasını yaptığımı, bana şöyle bakıyorlardı, ya bu nereden geldi ve bir süre sonra Stuttgart'ta benim gittiğimde, Stuttgart'a başka bir arkadaş daha geldi. Biz, bizlerin Kemal abi Ensar abi orada. Yani biz çalışmaya başladığımızda durum şuydu İlyas. İki tane derneğimiz vardı. İki derneğin yedişer kişiden on dört yöneticisi vardı. Gecede Zamani, Mehmet Koç, Abuzer Karakoç, Derdiyoklar ve Seyfili, beş tane ozan vardı. Seyirci 5 kişiydi. Üniversitede yapıldı bu gece ve Zamani, yazık ki o kaseti yok bende artık. Zamani diyor ki; arkadaşlar biz aslında çoğuz. Kitleyiz, çok büyük kitleyiz ama ben aşağıya geleyim, size aşağıda bağlamayı çalayım, sahneden aşağıya indi. Beş dinleyiciye türkülerini söyledi. Biz bu ortamda, ama bu oradaki arkadaşların falan değil, Aydınlıkçı çizgi gerçekten teşhir olmuştu. Bizim yaklaşık 1 yıllık, altı yedi aylık çalışmamız sonucunda, bir gece yaptık 250 kişi. Şimdi 250 kişiye burun bükülebilir ama o zaman, o ortamda müthiş bir şey oldu, heyecan oldu. Emeklilik sigortaları ile ilgili yaptığımız yürüyüş, Emrah'ın İbucular kitabında 2 tane fotoğraf var o yürüyüşten. O yürüyüşte beş yüz kişi falan yürüdü. Almanya Komünist Partisi, KPD/ML, KBW bizim derneğin arkasında kızıl bayraklarıyla yürüdüler. Görüşmelerde dedik ki kızıl bayrakla öne geçmeyin, dışarıdan katılanlar katılmaz. Siz arkadan blok yapın arkadan sizde katılın. Olumlu bir yaklaşımla o arkadaşlarda öyle katıldılar. Stuttgart'ta çok yoğun bir kitle çalışması yapıldı. Onu yaparken elimize geçen yazılar, dergiler, gazetelerin çok büyük faydası vardı tabi. Kemal Yıldırım, burada anılsa çok iyi olur. Kemal abi beş çocuk babası idi, çocukları o zaman Erzincan'da bir evi vardı, Erzincan'da kalıyorlardı. Ve her gün şikayetler ediliyordu, işte Kemal Kürtlerle komünistlerle diye. Ve ev silahlarla tarandı. Çocukların üzerinde baskı kurulmaya çalışılıyor. Kemal abinin bir kardeşi vefat etmişti. 5 çocuk da ondan kalmıştı. Ve Kemal abi o 10 çocuğa sorumluluk hissediyordu. Daha sonra 3. kardeşi Mehmet abi, o da Sindelfingen- Böblingen de Mercedes'te çalışan bir taraftarımızdı. Mehmet abi de vefat etti. 5 çocuk da ondan kaldı. Kemal abi 15 çocuğun sorumluluğuyla ve bizlerin sorumluluğuyla, yani bana ve eşime bir evladı gibi yaklaşıyordu, bizi koruyordu, kolluyordu. Tüm devrimci işçileri, gençleri koruyordu, kolluyordu. Ve madende, Mercedes'te çalışıyordu. Elleri böyle yarık yarıktı. Yani dökümde çalışıyordu. İşine gidiyordu. Derneğine geliyordu. Dernek başkanlığı yaptı. Bütün propaganda ajitasyon çalışmalarına gidiyordu. Danışmak istediğimiz her konuda danışabiliyorduk, maddi olarak hiçbir eksik bırakmıyordu. Yani öyle bir arkadaştı. Onun için de benim Kemal abiyi unutmam mümkün değildir. Yani bir tek benim değil tüm devrimci arkadaşların unutmaması gerekir. Birlikçi bir ağabey idi. Tarla çok verimli, çabuk, çok ayrılıklar oluyordu. Her ayrılıktan sonra beni bir arardı. Ne diyorsun ne yapacağız? Ne yaptın? Nasıl olacak? derdi. Abi ben işin dışındayım, sen bilirsin diyordum. Ya bunlar ayrılmaya daha iyi olur diyordu ama en sonunda bir tarafta ayrılıyordu kendisi de.

Öyle bir abiydi.

İ.Y: Şunu öğrenmek isterim. Aydınlık'tan kopuştan sonra Kaypakkayacı hareketin yurt dışında bu faaliyeti koordine eden kadroların bilinç düzeyi neydi?

Burada sonuçta göçmen kitlesi bulunuyor. Hatta Almanların deyimi ile "misafir işçi" konumunda. İşçilerle olan diyalogları, yani bu kitle çalışmasını bu kadrolar nasıl yürütüyordu? Buradaki kadrolar

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

arasında bir kimliğinden kaynaklı herhangi bir sorun, bir problem yaşandı mı? Ağırlıklı olarak hangi kimlikteydiler? Öğrenim düzeyleri neydi mesela bunlardan da bahsedebilir misin?

M.D: Şimdi kadroların bilinç düzeyinin çok yüksek olduğunu söyleyemem. Yani ben Ücretli Emek Sermaye'yi Marksist literatürü çalışma içinde okudum. Lenin'i daha sonra okudum. İlk okuduğum Mao Zedung'tur. Yani Mao Zedung'u, savaşıklık.... Şimdi bir cümle içinde göçmen kelimesi geçti. Bizim için öyle bir kelime yoktu. Biz kendimizi göçmen görmüyorduk. Biz kendimizi Türkiyeli görüyorduk.

Bir anekdot anlatayım: Stuttgart'ta Aydınlıkçıları tecrit ettik, bütün devrimci işçilerden tecrit oldular. Ve yaptıkları toplantıların haberini bizim duymamızı istemiyorlardı. Çünkü duyarsak gidiyorduk, konuşturamıyorduk, yani zorla değil, biz kendi siyasi görüşlerimizi söylüyorduk. Bir gün bana dediler ki, Oral Çalışlar geliyor. Uluslararası toplantılara, Çin'e falan gitmişti. O zaman Uluslararası Komünist Hareketle ilgili bilgi verecek Üniversitede. Sen de git oraya dediler. Ben çok sevindim ama Aydınlıkçılar demiyor, başka devrimciler. Çok sevindim, çünkü Oral benim Türkiye'den arkadaşım, birlikte İşçi-Köylü sattığım ve değer verdiğim bir devrimci. Ama Aydınlıkçı olarak da eleştirdiğim bir devrimci. Çünkü Aydınliğin o zaman galiba yazı işleri müdürü falan. Yani günlük Aydınlik çıkıyordu. Şimdi Aydınlik'ta da beni Halkın Sesi'nde Troçkist tasvirici elebaşı diye teşhir etmişler. Öyle bir ortamda, ben üniversitede toplantı yerine gittim. Aydınlikçılar çok rahatsız oldular. Niye geldin, falan filan, söyleniyorlar. Yanımda bir tek arkadaş, genç bir arkadaş 15 yaşında, onu aldım gittim. Yani çünkü olay çıkarsa ben kendimi bir türlü kurtarırım. O çocukta kaçır falan diye. Olayın çıkmasını da istemiyoruz ayrıca. Oral geliyor, beni gördü, kucagını açtı, ben de açtım, kucaklaştık. Aydınlikçılar şaşırdılar! Ya bizim önder Troçkist tasfiyeci ile kucaklaşıyor? Oral beni kenara çekti, dedi ki ya Mustafa, Kaypakkayacılık bitti dedi. Yani hiçbir yerde Kaypakkayacı falan kalmadı, dedi. Biliyorsun Aydınlikçı propaganda yöntemi vardır, kendi doğrularını.... Dedim ki, Oral Abi bak, şurada Kaypakkayacılar yürüyüş yaptı. O zaman DGD ler vardı. Devrimci Gençlik Dernekleri, şurada şunu yaptı, burada bunu yaptılar. Sen nasıl bitti diyorsun ya ve hatta o zaman İncirlik'te Aydınlikçılar ikinci sırada, birinci sırada DGD liler yürüdüler. Bizim kafamız Türkiye'de. Türkiye'de hangi köyde hangi kasabada Kaypakkayacı var onları takip ediyorduk. Ne yapıyorlar, nasıl yapıyorlar?

Burada, ben de bir düşünce vardı. Stuttgart'ta işçilerle fabrikalarda örgütlenme düşüncesi gelişti sonradan. O da şöyle; arkadaşları Bosch'a, Mercedes'in her tarafına yerleştirdik. Hatta Bosch'a girmek için rüşvet verdirdik yani. Fabrika gazeteleri çıkartalım falan diye. Fakat ben gittikten sonra bu arkadaşlar ATİF'in bildirisini dağıtmak için raporlar alarak işlerden atıldılar. Nasıl çalışılıyordu? Kadroların çok bilinci yoktu. Bilinç düzeyleri çok yüksek değildi. Fakat müthiş militan bir yapıları vardı. Yani mesela bizim o bölgede, Baden Württemberg'de çok güçlenmemize sağlayan; ne düşünüyorsak söylüyorduk. Nerede olursa olsun, ama söyledığımız gibi de yaşıyorduk. İşte eski temelden kalma işçi arkadaşları önder işçiler haline getirdik. Yani öyle işçi yurtlarına gidiyorduk. Ben mesela Kemal abi ile gidiyordum yada Ensar abiyle. İkisi de derneksel, legal şeyleri konuşuyorlardı. Demokratik konuları konuşuyorlardı. Eğer silahlı mücadele bilmem ne konuşulacaksa biz konuşuyorduk. Öyle bir iş bölümü, görev bölümü de vardı. Ama durmadan çalışan, durmadan militan bir mücadele yürüten, sokağı hiç ihmal etmeyen bir çabanın ürünüdür yurt dışındaki gelişme. Bir de dış şartları yani tüm Türkiye'de devrimci durumun yükselişte olmasından kaynaklanır. Yani bizim hiç bilmediğimiz yerden haber geliyordu. Binali Yiğit'i burada analım. Binali'den.... Bayreuth'ta Dersim kökenli, birileri var

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

dediler. Ondan sonra ben onları buldum falan. Sonra onlar Ulm'e yerleştiler. Yani böyle bizim dışımızda devrimci fikirleri savunan arkadaşlar oluşuyordu. Bir yerlerden duyuyorlardı. Gazete satışları devamlı sürüyordu.

Ulm'de bir gün gazete satmaya gittim. İstasyonun önünde tek başıma gazete satacağım. Oradaki, şimdi Bertolt Brecht diyor kendine, bir arkadaş vardı. O arkadaş dedi ki, ben seni yalnız bırakmam. Ya arkadaş ben yalnız satayım, sattıktan sonra binip trene gideceğim. Seni tanırılar. Yok dedi falan. Adam bir başladı propagandaya, gazete satıyor. Etrafımız sarıldı MHP'liler tarafından, ben bu sefer onu kurtarmak için neredeyse kendim zorlandım. Yani her fırsat kullanılıyordu. Bizim Stuttgart'taki Königstrasse'de her gün gazete satışına çıkılıyordu. Önce Gerçek Gazetesi, daha sonra Mücadele Gazetesi, ATİF kurulduktan sonra. Şimdi sanıyorum ATİF'in kuruluşuna gelelim. Biraz uzatıyorum galiba.

İ.Y: Lütfen, devam edebilirsin.

M.D: ATİF'in kuruluşu dönemine geçeyim, şimdi bu, dedim ya, devrimci teşkilatlanmanın, kitle teşkilatlarında çalışma üzerine bir yazı vardı. Kısa bir yazıydı, 4-5 sayfalık bir yazı. Daha sonra galiba genişletilmiş şekli Komünist Yurtdışının 2. sayısında olabilir, yayınlandı. O yazı temelinde biz işçi derneklerinde çalışıyorduk. O yazının aklımda kalan ana kısmı diyordu ki, gerici bir dernek varsa gidin oraya üye olun, onun yönetimini ele geçirin!.. Yani, illa yönetime gelenler komünistlerin olması da şart değil yani demokrat, işçiden yana insanları kazanın ve yönetimleri kontrol edin. Bu temelde çalışmalar yapılıyordu. Frankfurt ve çevresinde Konsoloslukların örgütlediği bir Türk İşçileri Federasyonu vardı. Bizim 2 dernek bu federasyona Darmstadt Derneği ile öbürü kalmamış aklımda. Üye yaptırarak, üye oldular. Ve içeriden bütün haberler geliyordu. Oradaki, Darmstadt'daki arkadaşların mücadelesi sonucunda dernek sayımızı 6'ya, 7'ye çıkarttık. Zaten 10 civarında dernek vardı, işçi derneği. Bunların önemli bir bölümü Türk İşçileri Federasyonu'nda örgütlenmeye başladılar. Aidatlarını veriyorlar, toplantılarına katılıyorlar falan. Frankfurt yakınlarında bir şehirde bir kongre düzenlendi. Fakat bu kongrede biz kararlıydık, kongreyi alacağız. Kendimizi o güçte görüyorduk. Toparlandık gittik. Berlin dernek başkanı olan arkadaş divan başkanı seçildi, ağzı laf yapan çok iyi konuşan, Gerçek Gazetesi'nde Emekçi Emmi imzasıyla emekçi yazıları yazan bir arkadaştı. Bu divan başkanı seçildi. Divan başkanlığını almak demek o dönem Genel Kurulu alacağız anlamındaydı. Dosyaları teslim alacağız demektir. Konsolosluk yetkilileri boş durmadılar. O zaman Turan Güneş yanılmıyorsa Dışişleri bakanıydı, CHP'den. Turan Güneş Frankfurt'ta çocuk paraları ile ilgili Frankfurt'a iniyor, kongreye getirdiler. Kıbrıs çıkartması yeni olmuş. Yani İnsanlar Ecevit'e ve Turan Güneş'e tapıyorlar. Turan Güneş'in o zaman işte "Ayşe izine çıksın" mesajı ile Kıbrıs çıkartmasına komutu verdiğini biliyor toplum. İlla söz verilsin falan denildi verilmemesi taraftarı olmamıza rağmen bir ara mikrofonu kaptı. Çok kışkırtıcı, ırkçı, milliyetçi bir konuşma yaptı. "Ben Türk'üm, işte Türklere laf söyletmem." Zaten bizim de Türklere falan bir laf söylediğimiz yoktu. Biz işçi hakları konusunda konuşuyorduk esas olarak. Nereden çıktığı belli olmayan 10-15 kişilik bir grup bizim bir arkadaşla saldırdılar. İ. arkadaşla saldırdılar. Onun üzerine polis geldi, polisi çağırdılar. Onun üzerine biz o arkadaşla aldık, dışarı çıkarttık falan. Polis dosyalara el koydu genel kurula el koydu, yoksa ATİF kurulmayacaktı. Türk İşçileri Federasyonu ele geçirilseydi Türkiyeli İşçiler Federasyonu'na dönüşecekti. O kongreyi öyle kapattık. Mahkemelik olundu. Bir yıl sonra, yine Frankfurt yakınlarında bir şehirde, şehir aklımda kalmamış ama ilk genel başkana sorarsak, Erol'a, o bilir, hatırlar. İkinci

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

toplantı oldu. İkinci toplantıda biz artık askeri eylemler koyacak kadar da örgütlüydük yani. Gerekirse basıp alırsak kongreyi diyorduk. Şimdi üç arkadaş güvenlikten sorumluydu. Bunlardan biri de bendim. Kongre Salonu ve Kongre Salonunun tam karşısında Polis Karakolu. Polis karakoluna önceden haber verilmiş. Hazır bekliyor yani, saldırı olacak. Biz saldıracağız onlar bize saldıracaklar. Hesap yapmamız gerekiyordu, biz hesapladık, kaybımız kazancımızdan fazla olacak. Ondan sonra üç arkadaş hemen durum değerlendirmesi yaptık, dedik ki, biz saldırmayacağız. Kongreyi terk edeceğiz. Bu arada Türk İşçileri Federasyonu tedbirini almış. Bizim derneklerden 3'ünü falan atmış zaten 5 derneksin. Bir tek galiba Darmstadt Derneği kongrede temsil ediliyor. Ondan sonra, bu Türkiye'ye temelli döndü dediğimiz arkadaş, iyi bir ajitatördü. İçeri girdi, ajite eden bir konuşma yaptı. "Kim dedi namusluysa ve işçiden yanaysa dışarı çıkacağız, biz onlarla dışarı çıkıyoruz, namuslu ve işçiden yana olmayanlar burada kalsın" dedi ve kongreyi terk ettik. Bizimle beraber bir tek dernek daha terk etti, Russelsheim Derneği. Çıktılar ki arabalarının tekerlerine bıçak sokulmuş, Russelsheim Derneği'ni biliyoruz da plakada Russelsheim yazmıyor ki, GG Gross Gerau yazıyor. Gross Gerau arabalarının tekerlekleri de patlamış. Yani bizimle çıkan arkadaşlarda zarar vermişler. Öylece artık gerici bir federasyonu ele geçirme durumu kalmadı. O zaman zaten daha fazla federasyon var da ATTF vardı. Almanya Türkiye Toplumcular Federasyonu. Federasyon, TKP önderliğinde bir federasyondur. TDF diye bir federasyon vardı. Türkiye Demokratik İşçi Dernekleri Federasyonu. O da doktorcuların federasyonuydu. Dolayısıyla biz kendi federasyonumuzu kurmak durumunda kaldık. ATİF Darmstadt Derneği'nde yapılan değerlendirme toplantısından sonra kuruldu.

Demin bir soru sormuştun, göçmenlik ve kimlikler diye; bizim o zaman tek bir kimliğimiz vardı. Biz komünisttik. Toplantılarda gururla biz komünistler derdik. Halbuki çoğumuz komünizmi falan doğru düzgün bilmezdik, yani kadroların bilinci o kadar ileri değildi ama örgütlemeyi falan iyi biliyorlardı yani arkadaşlar. Halkın Kurtuluşu falan sonradan palazlandı. Yani o zaman biz vardık, ATTF, TKP'liler vardı. Onlarla da gerekli mücadeleyi göğüsleyecek kadar bilgimiz vardı. Üstünlüğümüz militanlığımızdı. Her konuda görüş belirten, her konuda görüş belirttiği gibi yaşayan kadrolar vardı. Gecelerini gündüzüne katmış arkadaşlar vardı.

İ.Y: Sosyolojik açıdan bakıldığında yurt dışında bulunan kadrolar, Türkiye'deki kimlikler açısından ve azınlıklar açısından hangi bileşenden oluşuyordu? Ya da bu hiç bir gün problem oldu mu? Bir tartışma konusu oldu mu?

Mesela Kaypakkaya'nın görüşleri ile tanışan epeyce bir Ermeni kökenli ya da Türk kökenli Kürt kökenli ya da belki o dönemde doğrudan kendisini Alevi olarak ifade eden kimliklerden gelen kadrolar yer aldılar. Tabii ki siyasi hareketin içerisine girdiklerinde bu kimliklerini bir tarafa bıraktılar ama öğrenmek istediğim bu alanda herhangi bir sorun yaşandı mı?

M.D: Şimdi sorun olarak yaşamadık fakat şöyle bir gerçekliğimiz vardı. Kaypakkaya'nın fikirleri öncelikle Dersimliler, Kürtler, Ermeniler gibi insanlar arasında daha kolay yayılıyordu. Biz onlarla tartıştığımız zaman daha yatkındılar, daha kolay örgütlenmeye yatkındılar. Mesela bizim ilk örgütlenmenin öncüleri Sünni kökenli.... Tabanı Dersimli, Kürt, Alevi. Ama mesela Alevilik bugünkü bakışla bakarsak sorun çıkabilir. Alevi kitlemiz daha çoğunlukta idi. Doğal bir durumdu, çünkü Türkiye devrimci hareketinin en çok destek gördüğü kesim Alevi kesimdi. Bu bizde de öyleydi. Ama yönetim kademelerinde, mesela bizde kadın sorunu da aynı şekilde. Buna değinmemiz lazım. Bugün bakarsak biz her gördüğümüz devrimci arkadaşla eşini de getir diyorduk. Çoğunluğun eşi yoktu burada, çoğu

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

tek evlerde kalıyor, evde yurttan yani aileler sonradan 80 den sonra yurt dışına gelmeye başladı. Ama ailesi olanlara getirin diyorduk. Getiren arkadaşlar vardı ama kadınlar ayrı bir yerde oturuyorlardı yine derneklerde. Ama mesela bizim öncü kadın arkadaşlar da vardı. ATÖF 2. başkanı bayandı yani kadın arkadaştı. Ama o kadın olarak orada değildi, o devrimci bir arkadaşımız, yani öne çıkan özellikler var, öyleydi. Ve bu sorun değildi. Yani öyle ifade edebilirim, yani Alevilik, Alevi arkadaşları vardı ama mesela Kemal abi Alevi, Kürt, Kızılbaş. Yani hepsi var da Kemal abi de bir de komünist. Fakat hep bana derdi ki, onun köylüleri vardı Laz, sonradan yerleştirilmiş köye, Köy Kürtlerin şeyi olmasın diye. Sen bunlardan kazan derdi bana, yani bunlar kazanılmalı harekete. Bizim Baki Dalkıran, erken yaşta kaybettiğimiz Baki, Zeki abi bunların kazanılması bunların Sünni kökenli olmasındandır. İlla. Ama mesela bizim Ensar abi Sünni idi. Karadeniz Rize İkizdere'dendi. Ensar abiyi biz hiçbir zaman Laz, Sünni diye görmedik. Yani o devrimci bir arkadaştı. Ve çok iyi bir propagandist bir arkadaştı.

Dernekte bizi destekleyen çoğunluk, Kürtler, Aleviler, Zazalar, Dersim kökenli arkadaşlardı.

İlyas yer: Yani o zaman şöyle diyebiliriz; TKP/ML içerisinde örgütlenmiş, gerek üst kadro yapısında, bu farklı kimlikler, hiçbir zaman, ya sonraki yıllardan bağımsız olarak söylüyorum, ilk başlarda öne çıkmadı ve sorun yaratmadı. Kendi kimlikleriyle orada bulunmadılar.

M.D: Evet, bunu söyleyebiliriz. Bak, yurt dışında öncülük eden arkadaşlardan diyelim 3 kişi ise ikisi Türk, diyelim biri Zaza /Kürt olabiliyordu ve bu üçünde biz bir ayrım yapmıyorduk yani. Benim Alevi kökenli olduğumu Stuttgart'ta yakın köylüm gelip de beni ifşa edinceye kadar hiç kimse ne düşündü ne sordu. Yani Alevi misin değil misin? Niye sorsun yani. Çünkü bizim anlattığımız konular başka konulardı.

İ.Y: Bu hareketin yurt dışı örgütlenmesinde öncü kadrolar içerisinde kadın öncüler oluştu mu, öne çıktı mı? Ya da kadın meselesi tartışıldı mı? Bu hareketin öncüleri tarafından ya da ne kadar öne çıkmış kadın kadro vardı, bir rakam verebilir misin?

M.D: Her halükârda azdı. Ama en ileri düzeyden en geri düzeye kadar her kademede kadın arkadaşlar vardı. Ama erkek egemen anlayış da vardı. Yani bir hadise anlatayım. Aslında o olaya katılmış bir arkadaş anlatsa daha iyi olurdu o arkadaş pek böyle şeyleri yapmıyor yani. Şimdi Schwebisch Gmünd' de MHP'lilerin önderliğinde bir dernek var. Dernek Kongresi'ne Stuttgart Derneği, Stuttgart ve Geniş Çevresi Türk İşçileri Derneği'dir, yani diğer derneklerin de üstünde, konsolosluk öyle kurmuş, biz onu Türkiyeli İşçiler Derneği olarak değiştirmiştik. Schwebisch Gmünd'ten derneğe davet gelmiş, kongre yapacağız gelin. Dernek MHP elinde. Bizim dört erkek bir bayan arkadaş gittiler, o kongreye temsilci olarak. Divan başkanlığına Ensar Albayrak seçilir. Ensar Albayrak o işleri iyi yöneten, divan işlerini iyi yöneten bir arkadaş, o seçilir. Seçildikten sonra konuşmasında, teşekkür konuşmasında, der ki: Ya bizi sattılar!.. Bunun üzerine MHP'li biri "sen bize satılmış diyemezsin" diye çıkar meydana. Ve bizim giden 4 erkek arkadaş hemen Ensar abinin arkasına geçerler. Bayan arkadaş derler ki "çabuk şu salonu terk et". Şimdi bayan arkadaş, düşün militan bir arkadaş, ya niye terk etsin, o da çarpışmanın içinde olmak ister. Ama arkadaşlar çok kesin bir şekilde "sen çabuk burayı terk et" derler. Şimdi Ensar abi bu hengamede mikrofonu tekrar ele geçirir. Ve Karadeniz şivesi ile, ki çok iyi konuşurdu, "Durun uşaklar" der, demesi ile bütün 400 kişilik salonun dink diye durması, çoğu Karadenizlidir. MHP'yi destekleyen. Dink diye durması ve "Ya ben satılmış şu anlamda söyledim" diye şivesiyle, Karadeniz şivesiyle anlatınca herkes kuzu sarması olurlar. Bizimkiler linçten kurtulur. Ama bu eylem bizim için

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

çok önemliydi. Bir ,mesela o zaman içimizde bazı arkadaşlar bayan arkadaşlar böyle yerlere gitmesinler diye çıktılar. Bizim savunduğumuz, hayır gidecekler ve gerekirse çarpışmaya da girecekler!.. Biz onu savunduk. Ama bunu kadın hareketi, kadın bilinciyle falan savunmadık. Ayırmadığımız için savunduk. Demin söylediğim gibi kimliğimiz, biz komünistiz, militaniz, yani eğer bir şeyi doğru buluyorsak, o uğurda canımızı koruz. Bu tip mantıklardı. Kadın hareketi benim içinde bulunduğum dönemde tartışılmadı, biz kadınların kazanılmasını istiyorduk. Bu işi de kadın sorununu da çözeceğimizi, devrimden sonra. Devrim olmadan kadınlar kurtulamaz kadınlar kurtulmadan devrim olmaz, bilincindeydik. Bu bilinçteydik böyle hareket ettik. Ama sonradan, hareket sonradan tartıştı. Ben yayınları sürekli izlediğim için, tartıştı, yer yer lüzumsuz tartışmaya da gidildi. Sen evde bulaşığı yıkıyor musun yıkamıyor musun? Ama sonradan bizim hareket içinde çok ciddi bir kadın bilinci çıktı. Kadınların kurtuluşunun ertelenemeyeceği, kadınların farklı yapılarından kaynaklanan farklı taleplerin olabileceği ve bu taleplerin sosyalist hareket tarafından içselleştirilmesi gerektiği, biraz da sosyalist hareketin kadınlaşma zorunda olduğu bilinci çok sonraları gelişti bizim hareket içinde.

İ.Y: Evet burada yurt dışında ya da Türkiye'de bulunan sanatçıların hareketteki rolü, ya da kitleler üzerindeki etki gücünden bahseder misin? Anlatır mısınız? Kültür sanat alanında öne çıkmış bu hareketin bir hayli sanatçısı da oluştu. Onların sürece katkıları ne oldu? Toplum üzerinde ve hareket üzerinde nasıl etki yarattı, bir dönüşüm sağladı?

Mustafa Demir: Şimdi yıl 1974. Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. kuruluş yıldönümü, bu yıl dönümünün bir kutlanması lazım. ATÖF'ten arkadaşların aldığı kararla, Türkiye'den ozanlar getirelim, ki o zaman Türkiye'de devrimci ozanlar bayağı çoğalmaya başlamıştı ve çok etkiliydiler. Ozanları getirelim ve yurt dışında gecelerde, bu ozanlar üzerinden 50 yılda Türkiye Cumhuriyeti'nin halklara ne getirdiğini anlatalım. Kutlama bu anlamda. Ben maalesef onun, o etkinliklerin sonuna denk geliyor benim onlarla buluşmam. Köln'de düzenledik. Köln'deki Halk Gecesi'ni İ.P arkadaşlarımız çok güzel anlatır. Aachen'dan Mehmet diye bir arkadaş vardı, sonradan Hasan arkadaş vardı, Aachen Derneği, Köln'deki tek tek kişiler bizler bu gelen ozanlarla....? Zamani geldi, geliş o geliş. Hala Osnabrück'te yaşıyor. Çünkü Zamani'nin hakkından açılmış davalar vardı ve cezalar vardı, gitmedi. Mehmet Koç, Abuzer Karakoç, bizim Seyfili, Stuttgart'ta mahalli ozan derlerdi ona, o bozulurdu, mahalli ozan denmesini sevmezdi. Derdiyok Ali, Derdiyoklar. Derdiyoklar silah gibi gitar yapmışlardı, bağlama gitar arası bir şey. "Okullara katır dolsun, dağlara kardeş dağlara" diye Derdiyoklar çok söylemiştir. Yani ozanların gücünü ilk kavrayan hareketiz. Mesela Köln'de yaptığımız afişte Sivaslı Mehmet Koç, Tunceli Zamani diye yazdık. Erzincanlı Seyfili. Niye? Çünkü memleketliler gelir düşüncesiyle, böyle faydaları oldu. Faydası çok olmuştur sonradan. Hareket içinde Emekçi öne çıkan oldu. Hem Türkiye'de, Emrah Cilasun yazdığı kitabında bir tespit yapıyor, İbocular diye, Nihat Behram'ın kitabıyla Emekçi'nin türkülerini Kaypakkaya düşüncesinin yayılmasında çok faydalı olmuştur. Benim deneyimim de öyle. Biz, bize bir tane kaset gelirdi, onu kaset çalarları birbirine bağlayarak ara kablolarla, çoğaltırdık. Diyelim 50'ye çıkarırdık kasetin sayısını. Onları hem satıp derneğe, ya da harekete gelir sağlanırdı, hem de ama esas amaç bu kasetlerin verdiği mesajlardı. Patron Ağa Devleti'ni yıkacağız sloganı biliyorsun o türkülerden çıkmış bir slogandı. Şimdi Türkülerle İbo diye bir kitap hazırladım, derledim. Orda bir türküyü kimin yazdığını bilemiyordum. "Yaralı yaralı dağlara düşmüş/Üç gün sonra Vartınik'e ulaşmış" o türküyü. Ben ilk Haydar Erdoğan'dan dinlemiştim. Haydar Erdoğan'ın telefonunu aldım. Haydar Erdoğan'a telefon ettim, dedim ki, Haydar bunu senin adına yayınlayacağım, herhalde senindir. Yok

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

dedi, benim değil. Bir arkadaş yazmıştı bize getirdi biz onu düzenledik. Yani ozan arkadaşların da o zaman “Benim türküm, senin türkün” diye bir derdi yoktu. Mesela bizim Ali Haydar ile ilgili yazılmış ve çok yaygınlaşmış türkü Emekçi’nin değildir. Emekçi hiçbir kitabında hiçbir yerde benim diye yazmamıştır. Kitabı hazırladığımda sordum. Emekçi bu türküyü hiç kitabına almadın. Niye? “O benim değil de onun için” dedi. Kimin dedim. Garip Şahin’in dedi. Yani Garip yazmış şiiri, öbürü çok güzel okumuş. Garip kendi okumadı bile o şiiri. Başka çok arkadaş okudu. Kan içinde yatar Ali Haydar’ımı... Yani bizim hareketin yığınlara götürülmesinde dergiler kadar kasetlerin faydası vardır, onu söyleyebilirim.

İ.Y: Şimdi belki başlıklar altında, böyle kısa özlüde olabilir, yurt dışı hareketinin yurt dışı kadroların Türkiye ile ilişkileri:

M.D: Şimdi demin sorunda bir şeyi unuttum, onunla başlayayım. Ben 1979 yılında askerden geldikten sonra hareketin içine yeniden şöyle girdim. Ben dedim kitle derneklerinde faaliyete varım. Kitle derneklerin dışında yokum. Fakat bizim arkadaşlar bunu kaldıramadılar. Yani bir taraftan bir çok konuyu biliyorsun ve müdahale ediyorsun, siyasi olarak bir taraftan. Ama siyasi sorumluluğun içinde değilsin. Bu olmadı, bunun üzerine ben Yabanel diye bir kültür sanat dergisi çıkartım. Sen kültür sanat açısından sorunca, evet evet bu 13 sayısı sürdü. Ya ben çıkarttım derken, biz 5-6 arkadaş birlikte çıkarttık. Ben sorumluluğunu ve yükünü taşıdım. Hem maddi hem de sırtımda. Buradan Köln’e gidip yürüyüşte dergi satıyordum. Aldığım para yol parası olarak verip geri geldim. Fakat bu Yabanel’i Partizan, ATİF, ATÖF dağıttı, sattı. Yani onlarda sahiplendiler. Çünkü o dönem kendilerinin çıkaracak durumları yoktu. Bu da kendilerine ters bir dergi değildi. Yani devrimci bir kültür sanat dergisi diye. Yani, kültürün, sanatın, tiyatronun, sinemanın, resmin devrimci fikirlerinin yayılmasında çok önemli rolü olduğunu ve bunun siyasi yazılar kadar önemli olduğunu düşünürüm. Ama tayin edici olanında siyasi görüşler, siyasi yazılar olduğuna inanırım.

Türkiye ile ilişkilere gelince, yani bizim dönemimizde sorunsuz yürüyen durum vardı. Fakat sonra, Bolşevik Partizan ayrışmasında çok olumsuz durum yaşanmış. Ama ben o dönemleri yaşamadığım için o dönemlerle ilgili bir açıklama yapamam. Sadece Bolşevik Partizan ayrılmasına giden o arkadaştan da bahsetmeden olmaz. Bir arkadaş, Proleter arkadaş.

İ.Y: Ahmet istersen doğrudan ismini söyleyelim.

M.D: Ahmet Çimen çok dert yanmıştı, seviyenin çok geri olduğunu anlatmıştı, onu ondan dinlediğim için söyleyebilirim. Fakat Ahmet Çimen’in, Proleter arkadaşın, Münih’te, o esas çalışmalara katılan bir arkadaştı, fakat Münih’te bir türlü kitleselleşme olmadı. Ben Stuttgart’tan ayrılınca o arkadaş Stuttgart’ta getirildi. Ve ben devamlı gittim, o yaşadığı sürece devamlı onunla bağlantım oldu. Yani benim yapamayacağım kadar büyük çaba sarfetti ve yapamayacağım kadar fazla arkadaşların gelişmesine neden oldu. Çok kıymetli bir arkadaştı. Çok inanan, inanan ve bilinçli bir arkadaştı. Bildiklerini espritüel bir şekilde şaka ile karışık anlatırdı. Bizim buluşmalara gittiğimizde her zaman ceketinin cebinde bir Tercüman Gazetesi olurdu. Ahmet Kabaklı’yı hiç kaçırmadan okurdu. Bir gün sıkıştırdım ben bunu. Ben kızardım yani, niye Tercüman? Yani bizim bulunduğumuz her ortama Tercüman’ı getiriyorsun diye. Dedi ki, arkadaş ben Ahmet Kabaklı’yı okuyorum, tersine çeviriyorum, bizim görüş çıkıyor. Öyle bir arkadaştı. Çok okuyan, az koşturan, ama başkalarını çok koşturan, çok değerli bir arkadaşımızı kaybettik.

İY: Koordinasyon komitesi dönemi, 76 daki ayrılık yurt dışını nasıl etkiledi?

M.D: Ben Koordinasyon Komitesinin görüşlerinin teksir halini okudum, ilk gelen kopyalarını okudum, ondan sonra Türkiye'ye döndüm. Askere gittim, yani Türkiye'ye döndüm, o anlamda, dolayısıyla o dönemi çok doya doya yaşadım diyemem. Proleter Birlik'i getirdi arkadaş, orada okudum Ankara'da. Kızıl Yol'u Ankara'da okudum. Yani ben bugün de aynı görüşteyim. O ayrılık Koordinasyon Komitesi'nin sekterliği yüzünden çıkmıştır. Nereden buldular, nasıl buldularsa, biz Parti değiliz, biz işte Türkiye'nin sosyo ekonomik yapısı şöyledir böyledir. Sonradan H.Ş. ile falan tanıştım, övünerek anlattı onu ben yaptım diye. Abi dedim hangi araştırma ile yaptın? Yani bir insan övünürse bir görüşü ben yaptım, diye yazdım diye, yani araştırmam var mıydı? Yoktu dedi. Yani bir şeyi araştırmadık dedi. İçeride S. ile dedi tartıştık. Ya bu böyle gitmeyecek işte sosyo ekonomik yapıya yarı feodal dersek silahlı mücadele, yoksa şehirlerde mücadele. Yani böyle bir ilişkim oldu sonradan. O dönem, ben henüz buradayken, yazılar elime geçtiğinde kesin tavır almıştık. Yurt dışındaki bütün arkadaşlar yönetsel kesin tavırdı, ne olarak, içerik olarak yani Türkiye'nin sosyo ekonomik yapısı değişmiş midir, değişmemiş midir, bu araştırılmalıdır, bu konuda tartışma, sürdürülmelidir. Ve kongrede alınacak kararlar değiştirilebilir. Hem Türkiye devriminin yolu konusunda tartışılabilir. Çünkü bizim kızıl siyasi iktidar broşürüne de eleştirileriniz vardı. Onlarla birleştirip böyle bir etki tepki olmuştur. Biz İstanbul'daki arkadaşların Kızıl Yol'un görüşlerine çok yakındık. Kızıl Yol'u Yavuz Çengeloğlu Ankara'ya uğradı, başka bir yere gidecekmiş, bana dedi ki, sabah veriyorum akşam alacağım. Kızıl Yol'un ilk sayısı. Ve görüşünü belirteceksin. Aldım, okudum akşam görüşümü belirterek Kızıl Yol'u verdim. Elimde olmadı yani hiçbir zaman. O zaman öyleydi ama, o arkadaş Kızıl Yol'la oradan Erzincan'a oradan Dersim'e gitti. Ve yani o arkadaşın korkusuzluğu her zaman gözlerimin önündedir. Gece gelmişti, gece sokağa çıkma yasağı var, gideceği yer yok. Yani, bizim, eşimin evine gelmişti. Ne yapacaktı başka, ama sabah kalktı yine yoluna devam etti, çok korkusuz bir arkadaştı.

İ.Y: Karar alma süreçlerine ilişkin, yapı içerisindeki demokrasi nasıl işliyordu? Nasıl karar alıyordunuz? Ya da şöyle diyelim, kadrolarla alt birimler arasındaki sosyal katılımı, ya da siyasal katılımı nasıl örgütleyebiliyordunuz? Nasıl sağlayabiliyordunuz?

M.D: Bizim işimiz biraz kolaydı. Çünkü kadrolar dediğimiz arkadaşların önemli bir bölümü, o bölgenin sorumlusu kimse onun dediğine evet diyordu. Sonradan bu iş çok zorlaştı. Çünkü bilinç düzeyi yükseldi. Gerçek anlamda kadro oluşmaya başladı. İlk başlarda, yani prensip olarak yurt dışı Partizan taraftarları her zaman demokratik olmayı önemsemiştir. Yazılar verilmiştir. Benim şahit olduğum dönem için konuşabilirim. Başka şey değil. Oku, görüşünü belirt. Fakat genellikle sekreter arkadaş ne diyorsa o yönde, bir şey olmuştur. Yani itiraz çok az olmuştur. Bu da bilinç yetersizliğindendir diye düşünüyorum. Ama biz, ben kendi adıma, yazı gelmeden ve yazıyı okumadan hiçbir zaman görüş belirtmedim. Görüş belirtmede güven çok önemliydi. Ben güvendiğim arkadaşlarla ortak hareket etmeyi her zaman önemsedim. Hatta bir arkadaş dedi ki, Ali Mercan'ın tavrı ne? Çünkü Ali ile de biz birlikte İşçi Köylü satmışız çok. Dedi ki onu bilmiyorum. Onu bilmiyorum diyen arkadaş biliyordu. Ali Mercan'ın Halkın Birliği saflarında olduğunu. Sonra söyledim. Sen biliyordun ve bilmiyorum dedin dedim. Kabul etti. Yani bunlar rol oynardı. Mesela bazı arkadaşlar benim tavrımı sorarlardı, sen ne diyorsun? Demesen olmaz desen olmaz. Yani öyle şeyler oluyordu, etkileyici oluyordu. Ama istediğimiz şey o değildi, istediğimiz herkesin okuması ve bağımsız görüş belirtmesi idi.

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

İ.Y: Evet, dost güçlerle aranızdaki ilişkiler, yani Türkiye Sosyalist Hareketi ya da yapılarla, genel anlamda Partizan ya da TKP/ML'nin ya da ona bağlı düşünceleri yakın olan kitle örgütlerinin ilişkileri nasıldı? Nasıl ifade edebilirsiniz birkaç cümle ile?

M.D: Biz esas olarak eylemde birlik propaganda ajitasyonda serbestlik ilkesini savunduk her zaman. Bölgesel olarak farklılıklar vardı. Mesela biz Baden Württemberg'de benim de içinde olduğum dönemde, kendi dışımızda kimseyi geliştirmek istemiyorduk. Biz büyüyelim, biz var olalım. Yoktu da ama, yani bizim dışımızda TKP vardı, dediğim gibi. Onlarla mücadelemiz söz konusuydu. Halkın Kurtuluşu falan çok sonraları örgütlendi. Aydınlik'ı zaten karşı devrimci çizgi olarak, giderek o yöne gittiğini söylüyorduk. Yani benim kendi pratiğim, çok dostane ilişki kurma yerine kendimiz güçlü olmalıyız, kendimizin güçlü olduğu dönem ittifaklara gidebiliriz. Kendimizin güçlü olmadığı yerde, kendimizin güçlenmesi için çalışmalıyız. İttifaklar olarak değil. Bugün bu görüşte değilim. Bugün ittifakların çok önemli olduğuna inanıyorum. Hatta güçsüz insanlar, güçsüz gruplarla ittifak yapılırsa, onların da senin kadar söz hakkı olması gerektiğine inanıyorum. Yani kelle sayısına göre değil de, siyasi olarak savunduğu fikirle ittifak etmek gerektiğine inanıyorum. O zaman ama böyle değildi, o zaman bir özgüven söz konusuydu. Biz CHP'lilerin toplantısına gidiyorduk, milletvekili geliyordu ve orada bir biz bir onlar konuşuyordu. Yani öyle.

İ.Y: Enternasyonal ilişkileri nasıl özetlersin?

M.D: Enternasyonal ilişkilerde çok çabamız oldu. Yani benim bulunduğum yerde KPD, KBW, KPD/ML. Üçüyle de olmayan Almancamla ilişkileri ben sürdürüyordum. Ama demek ki arkadaşlar çok sabırlıymışlar. Anlamaya çalışıyorlardı, derdimizi. Ama belgeler Almancaya çevrildi ise okuyorlardı, yani Almanlar okumadan görüşme yapmıyorlardı. Biz eylem birlikleri yaptık onlarla. Bazen tercüman arkadaş götürüyordum, konuşuyorduk. Fakat Almanlarda benim bugün çok sakat bulduğum tavırlar vardı. Bir örnek anlatayım. Nürnberg'de grev hareketi oldu, Dinamit Nobel'de. Bu çok önemli bir grevdir. 28 arkadaşın 26 sı, aklımda yanlış kalmadıysa Türkiye sürdüler, polisle çatıştı arkadaşlar, kapıyı tutmak için. Yakalanan arkadaşlar Türkiye'ye sürüldüler. Ben o zaman Nürnberg'e gittim, orada kaldım. Bir ay, iki ay. KPD/ML lilerle çok sıcak ilişkiler kurduk. KPD/ML'in şehir komitesinden bir eşin, karı kocanın evinde kaldık biz. Bodrumlarında teksir makinesi ile bildirimlerimizi basıyorduk. Bir gün dediler ki, arkadaş bundan sonra bizde kalamayacaksın ve bildirileri bizde basmayacaksın. 4-5 gün sonra büyük bir yürüyüş yapacağız, merkezi bir yürüyüş. Onlarda merkezi yürüyüşün iznini almışlar, mikrofonları hazırlamışlar. KPD/ML. Dedim neden böyle? Konuşmamın bir yerinde bahsettiğim Yıldırım Dağyeli, Aydınlik'ın Avrupa temsilcisiydi, Almanya temsilcisi Yıldırım daha yeni hapisten çıkan Ernst Aust vardı, başkanları. Ernst Aust'la konuşuyor. Diyor ki, siz ne yapıyorsunuz, onlarla beraber yürüyüş mürüyüş yapıyorsunuz. Onlar Troçkist diyor. Erst Aust bir genelge yayınlıyor, TKP/ML ile olan bütün ilişkileri kesiyor. Ve o genelgenin sonucu Nürnberg'de biz kaldığımız evden atılıyor, bildirimiz bastırılmıyor ve yürüyüş izni almış arkadaş diyor ki, birini bulun ve yürüyüşü yapın. Üç dört gün kalmış. Ben böyle durumlarda hep KBW ye giderdim. KBW'li arkadaşlara gittim, dedim ki, böyle böyle durum. KPD/ML bizi Troçkist görüyor. Onların çok işine yaradı, çünkü onlar da KPD/ML ile rekabet içindeler. O kalan 3-4 gün içinde bütün işlemleri yaptılar, yürüyüşü düzenledik, çok büyük bir yürüyüş oldu. KPD/ML liler katılmadıklarına da pişman oldular. Buna benzer KPD ile de sorunlar yaşadık. Yani Aydınlikçılarla beraber hareket eden Alman örgütleri bizden uzak duruyordu. Bize o zaman en yakın duran Baden Württemberg'de KBW idi. Sendikalarda ortak çalışmalarımız vardı. Willy, neydi soyadı

ONUR TOPLUMSAL TARİH VE KÜLTÜR VAKFI

SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI DEŞİFRE METNİ

hatırlayamadım, bir adam vardı İG Metal içinde 7-8 iş yeri temsilcisi se tirmişti. Bunlardan 2 tanesi de bizim arkadaşımızdı iş yeri temsilcisi olarak. İG Metal'e rağmen sokabilmiőtik yani.

İ.Y: Eksik bıraktığın ya da unuttum dediğin, eklemek istediğin yer varsa ekleyebilirsin.

M.D: Ya biraz atlayarak oldu ama sanıyorum tamamlandı. Yükseliő döneminde üç bin, beş bin insanı yürüten bir hareket haline gelmiőtik. O  nemliydi. Otuz kırk, profesyonel devrimcilik yapıyorum diyen arkadaşlarımız oluşmuştu. Bir kısmı haklıydı yani olmalıydı ama bir kısmı da yanlış anlayışın ürünüydü. Yani profesyonel devrimci olabilmen için yani o kadar çok faaliyet olması gerekiyor ki, ihtiyaç olsun yani. Hem faaliyet azalıyordu, hem profesyoneller çoğalmaya başlamıştı. O dönemleri eleőtirdi im olmuştur. Sonuçta geline nokta ortada. Yani ayrılıkları problem eden arkadaşlar var. Ben çok problem etmiyorum fakat, ayrı durup ortak vurup genel devrimci hareketi geliőtirme görevi hepimizin önündedir diye düşünüyorum.

Benim yani kendimi anlatırken eksik kaldığını şimdi düőündüğüm bir dönen var. Seksenden sonra Yılmaz Güney ile birlikte buluőtuk Cannes Film Festivali'nde. Yol'un ödül aldığı dönemde buluőtuk, ondan sonra birlikte bir örgütlenme çalıőmasına girmek istedik. Mayıs Dergisi  ıktı 4 sayı. Mayıs Dergisi'nin sorumlusu bendim. Fakat Yılmaz Güney'in erken ölümü o çalıőmanın y r memesine sebep oldu. Daha doğrusu, kalan arkadaşlar üzerimize düően görevi yapamadık. Yani baőarısızlık diyemem, olacağı oydu, çünkü motoru kaybolmuő bir araba gibi düőünmek gerekiyor. Motor çok önemli. Onun için Kaypakkaya'yı bütün eksikleri, bugüne uymayan yanları elbette aőılacaktır ama Kaypakkaya'nın getirdiği çizgi devrimin önemli bir mevziisidir ve o mevziinin arkasında, siperinde durmamız gerekir diye düşünüyorum.

İ.Y: Kabul ettin önemli görüşme gerçekleőtirdik. Çok çok teşekkür ediyorum size. Kemal'e de teşekkür ediyorum.

M.D: Onur Vakfı'nın uzun yaőamasını isterim. Uzun yaőasın!.. Bütün belgeleri toplasın. Çünkü nerede, ne zaman iőe yarayaca ını bilmediğimiz şeyler bunlar. Ben de senin emeklerine çok teşekkür ediyorum. Yaptıklarını biliyorum. Bütün belgeleri dijital etmek kolay değil. Sadece sen yapmıyorsun elbette, başka arkadaşlar da yapıyor. Yapan herkese minnettarım. Çünkü elimizdeki telefonda bile girip belgeleri bulabiliyoruz. Bu kolaylığı sa ladı ın için, bunu geleceğe aktardı ın için ben de sana, Onur Vakfına çok teşekkür ediyorum. Emeklerinize. Kemal arkadaş sana da çok teőekk rlar. Tanıőmıő olduk.

K.F: Teşekkür ederim. Teşekkür ederim.